

VÁLASZ ROSENBERGNEK

AZ ÚJ MITOSZ ÉS A RÉGI HIT

IRTA: ANTON KOCH S. J.

Az új mitosz : a Rosenberg-féle «XX. század mitosza», a régi hit : a katolikus Egyház hite. Szándékunk : ebben a tanulmányban az új mitosznak az Egyház és a kereszténység ellen való harci helyzetét különböző oldalokról megvilágítani, hogy a katolikus álláspont alapjait kidolgozhatjuk. Meg akarjuk mutatni azt az állásfoglalást, amely már a múlté és azt, amely tekintettel van a jelen és a jövő követelményeire.

Ismert tényként bocsájtjuk előre — mint ahogyan az író maga is megállapítja előszavában —, hogy «A XX. század mitosza» nem a párt hivatalos nemzeti szocialista világnézeti állásfoglalása, hanem az író személyes világnézeti hitvallása. Természetesen mondanivalónkat a tisztán hitbeli területre korlátozzuk, de fejtegetéseinket, ahol szükséges, a mű általános érvényű tételeivel támasztjuk alá.

Hogy ne kerüljünk bizonyos «skrupulózus metódusok» vagy «százszázalékos hamisítás» gyanújába, mint ahogyan ezt a *Mitosz* régebbi jezsuita kritikusaik az új kiadás előszavában (9. oldal) szemére hányja, a *Mitosz* szövegét, amennyire csak lehet, szóról szóra adjuk és az oldalszámot a megfelelő helyen zárójelbe téve mindig megjelöljük. Alapul a 6. kiadást vesszük, amely az 1934-es kiadásokkal oldalról oldalra megegyezik. És hogy kikerüljünk azt a szemrehányást, hogy az egyes idézetek értelmét az összefüggésből való kiszakítással elferdítjük, nyomatékosan fölszólítjuk az olvasót, amennyiben csak megvan a lehetősége, nézzen utána minden idézetnek azonnal ; ezt annál inkább is ajánljuk, mert az e cikk számára elkerülhetetlen tömör összefoglalás a könyv idevonatkozó alapgondolatait igen keményen és élesen emeli ki. Ezek, ha meg is vannak a könyvben, a 700 oldalas előadás széles folyamában elhomályosodnak.

A régi hit az új mitosz megvilágításában.

A *Mitosz* kiinduló pontja és alapja a kereszténység és az Egyház elleni harcában a «kétfaj-elmélet», a jó és a rossz faj mitosza. (A kétfaj-elmélet elnevezés tőlünk származik és nem etikai, hanem átfogó, minőségi értékelést jelent.) Az egyik fajt röviden és egyszerűen meg lehet nevezni : az északi faj. Az északi faj hősiesség (138), nagylelkű (158), becsületes, méltóságos, önértékes, büszke (168) szóval röviden : minden nagy tulajdonság megtestesül benne. Az északi faj a szépség és az erosz, a fegyelem és a szentség, a becsület és a kötelesség, az uralkodás és az alkotás (453) fényes álmait álmodja ; az északi faj minden

kultúra és minden kultúrtörékvés kizárólagos hordozója (83), belőle árad ki a világtörténet értelme (28). Az északi faj a jó faj, vele szemben áll a rossz faj. Ez, hogy teljes nevén nevezzük, a pelazgo—föníciai—alpin-szíriai (36), a liguriai-negroid (60), a krétai-etruszk-óslýbiai-egyiptomi-zsidó (41), rövidében az afrikai-előázsiai (45) keverékfaj, egyszóval Chamberlain «népkaosza» (82). («A XIX. század alapgondolatai», I., 1899, 263—319), a «Földközi-tenger népposványa» (66) vagy — a *Mitosz*-nak először csak a zsidókia alkalmazott kifejezésével — «az ellenfaj» (462).

A «rossz faj» valóban pontosan az ellentéte, világtörténeti ellenlábasa a jó, az északi fajnak. Benne lakozik és belőle származik minden varázslat és boszorkányság (63), minden mágia és varázslat (47), a démoniség és a sátánizmus (70), a hetéraság (47) és a pederasztia (63), a matriarchátus (39), az amazonság (46) és a nemi kollektivizmus (62), a türelmetlenség és a fanatizmus és minden egyéb rossz, gonosz, közönséges és kártékony tulajdonság, ami csak a *Mitosz* szemében létezik. Lényegéhez tartozik az ösztönös basztardizmus (79), az élősködés (461), a személyiség és a népiség tagadása (466); képviselői Ahasvérus és Mefisztotelesz (460), a politika és a gazdaság zsidó démona és fekete mágusa (460), az etruszk haruspex (67), az isteni hetéra és a varázserejű pap (61).

A római Anyaszentegyház pedig a *Mitosz* történetfelfogása szerint nem más, mint az az örökös, az a gyűjtömedence, világosabban szólva — az a kloáka, amely ennek a népposványnak a szennyvizét összegyűjtötte és nyugat felé tovább vezette. Róma «az afrikai és síriai szellemi népkaosz, a megszállottság vallása (Frobenius), amely a Földközi-tenger keleti partjairól a varázskultusz és a zsidó biblia segítségével és azzal, hogy visszaélt Jézus nevével, felütötte nyugati centrumát» (245). Nemcsak ez az egy idézet, hanem számtalan más hely (pl. 70, 74, 158, 466, 470, 472, 528) bizonyítja, hogy a *Mitosz*nak teljesen komolyan ez az alaptétele az Egyházzal. Az Egyház álma az önmagát istenítő pápa viláгурalma (466), célja a faji kaos, a vallási, fejnélküli világállam (474), amelyben «egy papi kaszt uralkodik emberek milliárdjain, akik faj és akarat nélkül, kommunistamódra tagozott közösségekben létüket Isten ajándékának tekintik, amelyhez a mindenható «orvosságos ember»¹ (a pápa) révén jutnak (468).

Később egyes idézetekben látni fogjuk, hogyan kísérli meg a *Mitosz* ezt az alapfelfogást bizonyítani. Itt elég, ha megállapítjuk, hogy a *Mitosz* ebből a szempontból kiindulva mindent, de mindent, amit az Egyház magáénak mond, beleránt ennek a népposványnak útálatos mocskába és telefröcsköli piszokkal: fejét, a pápát (meg sem számoltuk az idevonatkozó oldalakat), püspökeit (467), papjait (160), szerzetesrendjeit (180, 194), híveit (607), szent könyveit (603, 614), Hiszekegyét (133), erkölcstanát (74), szent-

¹ Az amerikai indiánok varázsló-papját nevezték «orvosságos embernek», «kedinmann»-nak.

ségeit (162), jogi felfogását (569, 572), történelmét (159, 174), zsinatait (133), hivatalos kijelentéseit (612, 470), rítusait (174), szimbolumait (615), dogmáit (602), «kényszerhittételeit» a háromszemélyű egy Istenről (77, 247), a teremtésről (597), a megváltásról (615), a kegyelemről (70), a csodákról és a kinyilatkoztatásról (134), Krisztus születéséről és az Úr feltámadásáról (132, 243) stb., stb. Keveset segít, ha a *Mitosz* itt-ott becsempész egy-egy megjegyzést, amely tagadja, hogy célja és akarata e dolgok megvettete és kigúnyolása (79, 173): a megvettetés tárgyilagosan tekintve megtörtént, ezt minden hívő katolikus így érzi.

Az Egyház mindezek ellenére egy szóval sem panaszkodhatnék, ha a kép, amelyet a *Mitosz* róla rajzol, igaz és érvényes volna. De igaz kép helyett a könyv torzképet mutat, torzképet, amelynél önkényesebbet ki sem lehet gondolni és mindezt olyan módon teszi, hogy a torzítás önkényessége nagyon is világosan megmutatkozik. A *Völkischer Beobachter* fölháborodott azon (1934 augusztus 24., 236. szám), hogy egy katolikus kritika (Hochland, 1934 augusztus) ki merete mondani, hogy Rosenbergből «nem az igazság, hanem otromba kitalálás és torzítás» szól. «Hát merészel ma még — írta a lap — egy folyóirat az államot megtestesítő nemzeti szocialista párt egy birodalmi vezetőjének így nekiesni?» Nem méltatjuk figyelemre a lapnak a máglyára való célozgatását — hiszen a *Mitosztól* nagyszerűen kioktatva tudjuk, hogy «az indexretétel és a máglyán elégetés terrorja» természetesen a római «orvos-ságos ember» módszereihez tartozik (131) —, mert ez csak az emberi lélek mesterséges megfélemlítésére törekszik. Nem méltatjuk figyelemre azt a tényt, hogy a *Mitosz* maga 700 oldalon keresztül olyan módon «esik neki» a római pápának, aki pedig egy világegyházat testesít meg, hogy ezt még Rosenberg sem engedné meg magának más állam szuverén uralkodójával szemben. Most csak azt a kérdést vizsgáljuk meg, hogy a *Mitosz* által fölhasznált módszerek azt a megjelölést, amellyel a Hochland fenti kritikája illetve őket, megérdemlik-e vagy sem.

És itt, sajnos, azt kell mondanunk, hogy nagyon is jogosan és igazságon érdemlik meg. Az még a legkevesebb, hogy a *Mitosz* óriási egyoldalúsággal kizárólag csak rosszat tud az Egyházzal és a kereszténységről mondani és még azt sem hajlandó méltányolni, amit hitetlen, de elfogulatlan frók is nagyraértékeltek. (Mellesleg azt, hogy nem pusztult el egészen, az Egyház kizárólag az — északi fajnak köszönheti (636), amely az Egyházat hébe-hóba, például a német-római császárok által (195) ki-kihúzta a «posványból»). Azt, hogy tizenkilenc évszázad pápáinak történelméből a rossz pápák bűneit jóleső terjedelemben vázolják és túlozzák el (171, 191), megszokta már az Egyház, az aufkláristák idejétől a proletár szabadgondolkodók vándorprédikátoraiig; de legalább azzal «vigasztalhatja magát», hogy a tudomány és a közélet nagy férfiai, ha nem is tartoznak az Egyházhoz, mégis elég megértést tanúsítottak azok iránt az összehasonlíthatatlan jótétemények iránt, amelyeket

az emberiség az Egyháznak köszönhet. Még maga Gregorovius is beismerte : «A történelemnek nincs elég szava a hősiességre, hogy . . . még csak megközelítőleg is megjelölhesse a pápák világot átfogó tevékenységét, nagy alkotó tetteit és elmulthatatlan dicsőségét». (Geschichte der Stadt Rom im Mittelalter, VIII. Stuttgart-Berlin, 1922, 668. o.)

Kézzelfoghatóvá válik a *Mitosz*nak ez az abszolút egyoldalúsága, azt a pártosságot vizsgáljuk meg, amellyel gyakran pontosan ugyanazokat a tényeket teljesen különböző mértékkel méri. Ha Zarathustra halála után a jót és a rosszat örökké szembeállítja egymással, ha azt követeli, hogy az ember a világos szellem oldalán harcoljon, akkor ez «valódi északi-árja gondolat» (32), az «árja vér hangos hívó szava» (33); de az, hogy az Egyház teljesen hasonló kifejezésekkel tanítja a halál utáni örök ítéletet és a jóért való hősiesség helytállás kötelességét, a *Mitosz*ban állítólagos «pelazgo-etruszkoszíriai pokolkísértetesdije» miatt elmerül a szitkok és a lebecsülések áradatában.

Ha a *Sachsenspiegel* azt mondja : «Gut ohne Ehre, ist für kein Gut zu achten, und Leib ohne Ehre pflegt man mit Recht für tod zu halten», akkor ez valódi északi becsület (567); de ha Szent Pál azt mondja : «Jobb nékem meghalnom, hogysen valaki az én dicsőségemet hiábavalóvá tegye» (I. Kor. 9. 15.), akkor ez «vigyázatlan dicsvágy» (606). Ha az eretnek Waldensi Péter Róma követének kijelenti : «Inkább kell Istennek engedelmeskedni, mint az embereknek», akkor az «fölséges, északi heroizmus» (89); de ha a «népkaosz» vértanui a kereszténység első századaiban ugyanezekkel a szavakkal lépnek a césárok elébe és ezért a halált is elszenvedik, ez valami egészen más : ezek az állam ellenségei voltak és csak saját magukat okolhatják, hogy mint egy «teljesen proletár, nihilista irányzat» (71) képviselőit eltette őket az útból az állam, amely a vélemény elnyomására természetesen egyáltalán nem is gondolt (71), hiszen ezt csak Róma teszi . . . (71).

Középkori szektáriánusok : a waldensiek, a katharok vagy a bresciai Arnoldtól fellázított római csócselék akármilyen rettenetesen is vérengzett, ebben a «mitológus» csak «a jellem értékeiért való gigantikus küzdelem felemelő képét» látja (88), az általuk elkövetett gyalázatosságokat előkelő hallgatással borítja. De annál nagyobb lesz a bőbeszédűsége, ha arról van szó, hogy az Egyháztól vagy a katolikus uralkodóktól üldözöttek szenvedéseit ecsetelje. A waldensieknek a 700 oldalas könyvből 6 oldalt, a hugenottáknak 2 oldalt áldoz — az Egyház kimondhatatlan küzdelmei és áldozatai ismét csak előkelő elhallgatásban részesülnek. Azok közül az üldöztetések közül, amelyeket a katolikus Egyház két évezreden át elszenvedett, a *Mitosz* csak a Diocletianus-félét ismeri és itt is sikerül neki csodálatraméltó történelmi és számtani módszerekkel kimutatnia, hogy 80 (azaz nyolcvan) halálos ítéletet hajtottak végre és ezeknek is természetesen a keresztények maguk voltak az okai (73). Az Egyház megszámlálhatatlan vértanuiról, minden évszázad és minden földrész mártírjairól egészen napjaink orosz, kínai és mexikói hitvalló hőseiig

(l. Dictionnaire Apologétique III. 331—492. o.) a könyv egyetlen szót sem ejt. De annál merészebb, mikor a nélkül, hogy bármilyen kútforrást is megjelölne, a nélkül, hogy akár a legfelületebb számítást is megkísérelne, gyakran megismétli «kilencmillió meggyilkolt eretnekről» (142—167) szóló állítását.

Módszertani szempontból aggasztóbb lesz a dolog, ha az embernek ugyanezt az egyoldalúságot és pártosságot kell látnia azoknak a *forrásmunkáknak a megválogatásánál is*, amelyekből a *Mitosz* gondolatait és bizonyítékait meríti. Ebből a szempontból egészen mindegy, hogy megnevezi-e vagy elhallgatja-e őket. Chamberlainnek «A XIX. század alapgondolatai»¹ című közismert művétől való függőségét maga a *Mitosz* is kiemeli. Nagyon tanulságos lenne itt behatóbb vizsgálat alá venni, hogy hol és miben tér el az új *Mitosz* a régi *Alapgondolatoktól*: azt találnók, hogy Chamberlain szellemi távlatával szemben a *Mitosz* a kétfaj-elmélet és az ellenfaj állandó leszólásává szűkül. A zsidó törzs Chamberlain számára még legalább az egyetlen a «népkaoszban», amely «fiziognomiát és karaktert» tud felmutatni, az egyetlen, amely mint nemzet tiszteletet érdemel (*Alapgondolatok* 257); a *Mitosz* számára azonban már nem egyéb, mint a marhakereskedők és a szatócsok félvérű népe, az élősdű nép, amelyből minden nagyság hiányzik. Szent Pál Chamberlain számára a kettőjük között fennálló szellemi távolság ellenére is az őskereszténység leghatalmasabb személyisége, nagy, tiszta és hősiesség, «mindenben pozitív, mindenben igenlő», «kortársa Jézus Krisztusnak, akinek isteni jelenléte az élet lángjaival emésztí el» (578); a *Mitosz* számára azonban már csak a fanatikus farizeus, aki ajkán a Krisztus-legendával, szívében a világuralom álmával «nemzetközi világorradalmat prédikál a római császárság ellen» és a faji keveredés útját egyengeti (74). A «tiszteletreméltó temperamentummal és tehetséggel egyformán megáldott Szent Ágoston» Chamberlainnél még legalább «a népkaosz legnagyobbjai közé tartozik» (395); a *Mitoszban* már csak mint a «kettészakadt rablelkű félvér», mint «a félafrikai rabszolga» (236) jelenik meg.²

Természetesen Ioyolai Szent Ignác és munkája sem kap mást a *Mitosz*-tól, mint erős lebecsülést, de a jezsuiták esetében még valami egészen figye-

¹ A mindentudó és mindent jobban tudó gróf sarlatánságáról és arról a halhatatlan dilettantizmusról, amely az egész könyvén végigvonul, nagyon jó és még ma is mindenben helytálló tanulmányt írt St. v. Dunin-Borkowski, a *Stimmen der Zeit* 1901-es évfolyamában (60. köt., 409—424. o.), ahol a minden tudományt megcsúfoló «megállapítások» és «bizonyítékok» megkapják a maguk megérdemelt visszautasítását. Ez a visszautasítás természetesen éppen úgy érvényes a *Mitosznak* azokra az alapteteleire és részleteire, amelyeket Chamberlaintől vesz át.

² Egy másik német és nem is éppen a legkisebb a szellem birodalmában, A. von Harnack mindenestre kissé másként vélekedik, mint a *Mitosz*. Azt tartja, hogy az alatt a másfélezer év alatt, amely köztünk és Szent Ágoston között eltelt, egy lépést sem haladtunk előbbre «azokban az erényekben, amelyek itt (Szent Ágoston írásaiban) világítanak: a valóságérzéskben, az igazságra való mély törekvésben, a felebaráti szeretetben, a közösségi élet kialakításának energiájában, a lelkiismeret finomságában, a szív jóságában, a nyelv hajlékonyságában és a szellemi érintkezés formáiban» (Augustin, Tübingen 1922. XXII.)

lemreméltót is meg kell jegyeznünk : azt a módot, ahogyan a *Mitosz* a forrásmunkákat kiválasztja és használja. Ebben az esetben kissé utána jártunk a forrásmunka kérdésének és azt a meglepő felfedezést kellett tennünk, hogy a *Mitosz* a jezsuita-rendre vonatkozó, az egész könyvben szétszórt adatait csaknem maradék nélkül egyetlenegy forrásból merítette : a rendből kivált gróf Hoensbroech posthumus művéből : *Der Jesuitenorden*. (2 kt. Bern és Lipcse, 1926—27.) De Rosenberg még annyit sem tett meg, hogy legalább rendesen idézze — Hoensbroechra csak egyetlen egyszer hivatkozik (525), egyszer pedig mellékesen utal rá (627), minden egyéb esetben szó nélkül veszi át az idézeteket ennek a rend ellen való gyűlöletben megöszült aposztatának kompendiumából. Kipótoljuk a *Mitoszban* elmulasztott forrásmegjelöléseket és az olvasóra bízunk, hogy maga hasonlítsa össze őket : *Mitosz* 122, *Hoensbroech* I. 702; M. 132, H. I. 484; M. 176, H. I. 803; M. 177, H. I. 473—481; M. 178, H. I. 480 (a *Mitosz* ezen a helyen «Vincent» helyett «Vincint»-et ír); M. 524, H. I. 517 (a *Mitosz* hibásan «verzeichnet»-et ír «vorgezeichnet» helyett); M. 625, H. I. 194; M. 632, H. II. 227. Néhány más idézetnek megjelölés nélkül való átvétele csak valószínű, a fennmaradó kis rész pedig nem egyéb, mint bebizonyíthatatlan, förtelmes és sértő támadás a jezsuiták ellen (180). Talán maga Rosenberg is kissé kényelmetlennek érezte, hogy forrásképpen éppen ezt a Hoensbroechot nevezze meg olyan gyakran, sőt éppenséggel egyes-egyedül : ezen a ponton az ember igazán könnyen együtt érezhet vele. (Hoensbroechról és művéről lásd *Stimmen der Zeit* 1929, 118. kt. 136—142. o.) Mindenesetre bizonyos, hogy a *Mitoszban* mindenütt igen különösen húzódozik a valódi és az elsőrangú kútforrások elől, állításainak voltaképpen alapjai másod-, harmad- és még alacsonyabbrangú források.

A munkának ilyen módja mellett nem csoda, ha a *Mitosznak* bennünket most egyedül érdeklő területén — számos egyéb szakkérdésben, amelyre a *Mitosz* kiterjeszkedik, nem érezzük magunkat a véleménynyilvánításra feljogosítottaknak — nagy és kis dolgokban egyaránt csak úgy hemzseg a tévedésektől, hibás ítéletektől, felcserélésektől stb. Bármennyire hálátlan is a feladat, hogy egy szerző kijelentéseinek lépcsőről-lépésre utána járjunk és vele szembeszáljunk, a bizonyítás kötelessége megköveteli, hogy ezt az állításunkat is igazoljuk néhány kiragadott résszel. Ezeket a könyv minden idevonatkozó részéből állítottuk össze, tudatosan figyelmen kívül hagyva minden értékítéletet, mert hiszen ezeknél a vita természetszerűen soha véget nem érne. Olyan tényeket válogattunk össze, amelyeknél nincs szükség hosszú magyarázatra.

A *Mitosz* tudni vél valami jelről, amely Chlodvignak az égen megjelent (681) — az elsőrangú források egyáltalán semmit nem tudnak erről; Rosenberg valószínűleg Nagy Konstantinnal téveszti össze.

A *Mitosz* egy Eusebius nevű «eunuchról» beszél, aki szerinte nem alkalmas történelmi forrás (74). Eusebius mindenesetre joggal védekezhetnék

az ellen, hogy Origeneszszel cseréljék föl, de mindenképpen javára könyvelheti, hogy személyek és események felcserélését, mint a *Mitosz*-ban annyiszor, eddig még nem bizonyították rá.

A *Mitosz* ezt írja : «A szent német anyanyelv használatát a német valóságos mozgalom a XIII. század közepén dacosan kiharcolta magának a népellenes Rómától s ezután nem latinul prédikáltak és tanítottak, hanem a szívhez szóló német nyelven» (256). Meglepve ütjük fel G. Ehrismannak erre vonatkozó vezető művét, a «Geschichte der deutschen Literatur bis zum Ausgang des Mittelalters» címűt (München, 1918) és megnézzük, mit mond erről a Nagy Károly kapituláriái és Otfird von Weissenburg pompás ónémet evangéliuma után kétszeresen csodálatos tételről. Ehrismann könyvében a következő lapidáris mondatot találjuk : «A X. és XI. században a német prédikáció története egyik virágkorát érte el». (I. kt. 334. o.)

A *Mitosz* Szent Péter és utódainak elsőbbségi jogát (Máté 16, 18) a Szentírás azon helyének nevezi, amely «önmagát is, mint a leginkább otromba kegyes csalások egyikét» jelöli meg (161). Valójában pedig mind a négy evangéliumnak éppen ez a legjobban bebizonyított és a leghitelesebb része : valamennyi nagy kritikai szövegkiadás tökéletesen biztos olvasási módnak állítja és minden variáns nélkül közli (Pastor bonus 41 (1930), 196 ; Dieckmann D. Ecclesia I. 286—300). Még egy Harnack éles elméje sem volt képes csorbát ejteni ennek a Szentírás-idézetnek gyémánt keménységén és valódiságán, de még sokkal kevésbé képesek a liberális bibliakritika szelleméből származó, teljesen elégtelen bizonyítékai annak a szerzőnek, akire a *Mitosz* egész fel fogása támaszkodik. Az, hogy még ennek a szerzőnek is elírja a nevét — Merk-et ír Merks helyett — és az idézés egész módja megerősítik azt a feltevésünket, hogy a *Mitosz* itt sem olvasta el magát a művet, hanem megint másodrangú, már másoktól levezetett forrást használt.

Miután Krisztus meghallgatta Szent Péter szájából a mellette való ünnepélyes tanúságtételt, mint Messiás és Isten fia mellett és ezt éppen olyan ünnepélyesen megerősítette a Péterre és utódaira ruházott elsőbbségi joggal, a nép akkori helyzete által szükségessé vált szigorú utasítást ad tanítványainak, hogy «senkinek semmit ne szóljanak felőle» (Márk 8, 29.), vagy amint Máté még világosabban írja (16, 20.), «senkinek sem szabad megmondaniok, hogy ő a Messiás». Most olvassuk el, hogyan adja vissza a *Mitosz* ezeket a szavakat : «Amikor a fecsegő Péter azt mondta Jézusról : «Te vagy a Messiás» (Márk 8, 29.), megfenyegette Jézus Pétert és megtiltotta tanítványainak, hogy ilyesmit mondjanak». Az ilyen szövegközlés feletti ítéletmondást az olvasóra kell bízni.

Meglepetés a történész számára az, amit «a római zsidó Emmeran»-ról olvashat, aki állítólag erőszakot követett el egy bajor hercegkisasszonyon és ezért a bajorok agyonverték (619). Nem tudjuk milyen sötét forrásokból merít a *Mitosz* ebben az esetben és milyen módon akarja Szent Emerán zsidó

családfáját levezetni : ha ezt esetleg az Emmeranus név régi írásmódja, a «Haimrhamnus» szó alapján kísérelné meg megtenni, akkor szeretnők egészen szerényen megjegyezni, hogy ez egy régi jó ónémet szónak, a «Hausrabe»-nek változata. Az elsőrangú kútfők mindenesetre egészen pontosan megállapítják a meggyilkolt teljes ártatlanságát, és megmondják, kik a valódi bűnösök : maga a bajor hercegekisasszonyka és egy derék német grófi nemzetség fia, Sigibald. (Mon. Germ., Rer. Merov. IV. 480 f. ; v. ö. Acta SS., Sept. VI. 464—466.)

Itt abbahagyjuk a felsorolást, de bármikor készek vagyunk e tisztán tárgyi tévedések listáját hosszú oldalakon át folytatni. Most befejezésül még csak egy, összefüggésében fontos példát említünk : azokról a «hamisításokról» szóló megjegyzést, «amelyekre a római Egyház igényeit alapítja» (524). Rosenberg hatot nevez meg, hármát minden további vita nélkül félre lehet állítani, mert semmiféle módon be nem látható, milyen «igényeket» vezet le belőlük az Egyház : az egyik az «össze-vissza hamisított,» autentikus vértanu-történetek, a második a Pseudo-Cyrrillről szóló és a harmadik Konstantin megtéréséről és megkereszteléséről szóló későbbi legenda. A «niceai zsinat jegyzőkönyvének hamisítását» a *Mitosz*, ha jól gyanítjuk, abban látja, hogy katolikus tudósok megállapításai szerint egy későbbi időben élő másoló a niceai zsinat tökéletesen eredeti hatodik kánonját a római pápa pátriárchai helyzetéről (és nem primátusáról !) a későbbi, chalcedoni zsinat aktái közé iktatta. A «hirhedt» Konstantin-féle ajándéklevél az egyetlen, valóban a tárgyhoz tartozó «hamisítvány» az említett hat közül. Ez legújabb kutatások szerint Franciaországban keletkezett, egy frank császár és egy frank pápa hivatkozott rá először, mégpedig főképpen azért, hogy a fiatal, feltörekvő, nagy germán birodalomnak Itáliában Konstantinápoly itáliai igényeivel szemben ellensúlyt teremtsen. Ha tehát Rosenberg helyében logikusak vagyunk és csakugyan magunkévá tesszük a *Mitosz* új erkölcsi mértékét, amely szerint «a faj becsülete és nagysága egyesegyedül és kizárólag a tetten dől el» (526), akkor a frank császár és a frank pápa tette német ember szájából nem gáncsol, hanem ellenkezőleg : legmagasabb dícséretet érdemel.

Mint utolsó hamisítás «Gratianus császár állítólagos dekrétuma» marad még hátra. Minden kezdő jogász tudja már első egyetemi előadásából, hogy Gratianus szerzetes és jogtudós volt és a XII. évszázad második felében élt. Rosenberggel megesett az a «tévedés», hogy az egyszerű szerzetest fölcserélte Gratianus nyugatrómai császárral (375—383). Hogy az Egyház «hamisítási örületét» bebizonyíthassa, át kellett változtatnia a közismert Gratianus-féle dekrétumot «Gratianus császár dekrétumává». Az már a sors iróniája, hogy a *Mitosz* közvetlenül e hat különös hamisítási eset után így folytatja : «Tehát röviden, a római egyház valamennyi «okiratilag» bebizonyított követelése okirathamisításon alapszik».

Végül is érthető, hogy az a könyv, amely egyforma biztonsággal akar mozogni a történelem, az esztétika, a misztika, a teológia, a filozófia, a filológia, a vallástörténet, az evangéliumkritika, a technika, a szociológia, az etnológia, az antropológia és még jónéhány más tudomány területén, legjobb szándéka ellenére sem lehet mindenben egyformán járatos. A *Mitosz* a mindenhez-konyítás elijesztő példájaképpen az érdekes keverékfajú Pythagorast (49) idézi és hozzá mindjárt Aristoteles lesújtó ítéletét: «Pythagoras idegen szellemi tulajdon kisajátításának köszönheti dicsőségét». Távol áll tőlünk, hogy párhuzamot vonjunk a *Mitosz* és Pythagoras között, már csak azért is, mert Pythagoras északi emberhez egyáltalán nem méltó módon újra meg újra hangoztatta, hogy «nem fog túrni semmiféle vele ellentétes nézetet» (49). Az északi ember természetesen nagyon szívesen fogad ellenkező, sőt helyesbítő nyilatkozatokat is...

Ha itt most kiragadtunk egy-két vallási vagy történelmi tévedést, akkor azt csak abból az okból tettük, mert minden egyes hamis vagy meghamisított vélemény egyetlenegy célnak a szolgálatában áll: el akarja vetni a történelmileg adott keresztény vallást és egyházat, mint alacsony fajút és németországi állásaira a front minden helyzetén és minden fegyverből pergőtüzet akar bocsátani, hogy az új *Mitosz* számára előkészítse a rohamot.

Az új hit mint az új vallás.

Baglyot hordanánk Athénba, ha újra megállapítanók, hogy a *Mitosz* elkecseregett előharcosa annak a vallásnak, amelynek a *Mitosz* elgondolása szerint most, a huszadik században német földön a régi kereszténységet fel kell váltania. Azt azonban, amennyire mi látjuk, eddig még egyáltalán nem állapították meg és nem bizonyították be, hogy ezt az új, eljövendő vallást a *Mitosz* milyen aprólékosan megtervezte és milyen meglepő hasonlatossággal másolta le a régi hit jellemző vonásait. Ezt a megfigyelést egyébként megtehetjük Bergmannál is éppen úgy, mint Ludendorffnál, Hauernál éppen úgy, mint Reventlownál. Az új hit jóformán pontról-pontra a régi mintájára készült.

Itt van mindenekelőtt az új hit maga: a legvilágosabb tudásban testet öltött hit, hogy az északi vér az a misztérium, amely a régi szentségeket pótolja és felülmulja (114). Itt van az új isten: a nemzet, minden dolgok eleje és vége, ennek kell alávetni minden mást (526). Itt az új örökkévalóság: «az örök, a faj által meghatározott tartalom», amely az új «típusban» ölt korszerű, plasztikus formát (531). Itt az új etika: középpontjában a nemzeti becsület eszméjével (514) és itt az új jog, melynek alapaxiomája: «jogos az, amit árja férfiak jogosnak tartanak» (571). Itt az új hitélmény: a faji típus élménye, az a felismerés, amelyet az egész német történelem mitoszának megszületésekor, az északi faji lélek megszületésekor érez az ember;

és itt van az új hitcselekmény a faji lélek legmagasabb értékeinek, mint egész létünk vezércsillagának belső elismerése (531).

Ezen az új hiten épül fel az új egyház, az elkövetkező német népegyház, amelynek «szigorú akaratát» a *Mitosz* előre megjövendőli (602). És itt van mindjárt az új kiközösítés: «a németsegen kívül fekvő értékeket, mint a keresztény isteni és felebaráti szeretetet, az élet legfőbb értékének elismerni hazaárulást jelent» (545). És itt van az új nagy száműzetés, amely szerint az ily okból számkivetettel «a földkerekség egyetlen németjének» sem szabad személyesen vagy üzletileg érintkeznie (592). Az új egyháznak megvan az új evangéliuma, a «megkínzott, félrevezetett» millióknak az új *Mitosz*ból mindent alakító és átalakító legfőbb értéket adni és ennek jegyébe állítani az egész életet (545). Itt van mindenekelőtt az új rend, a német rend, «férfiak tudatosan felépített szövetsége» (545), amelynek főfeladata a nemzet mitoszának szolgálatában az új német népegyház megalapításán dolgozni (608). A rend ezért azt az előjogot élvez, hogy a rendi tanács belőle választja az államfőt («ebben a technikai kérdésben a római egyház szervezete, mint az északi fajú római szenátus folytatása, példaszerű») (546). Körülbelül így fest szigorúan ragaszkodva a *Mitosz* gondolataihoz és kifejezéseihez, a «német jövő vallása» (85) és ennek a vallásnak hittana és erkölcstana, egyházjoga és hierarchiája. Már csak a zseniális «Nagy Eljövendő» (601) hiányzik, aki ezt az egyházat a valóságban is megalapítsa és belé lelkét lehel, hiszen ezt természetesen nem kaphatja meg egy könyv lapjairól.

Egyelőre a *Mitosz* legalább megadja azokat az utakat, amelyek a «Nagy Eljövendő» nélkül is alkalmasak az idegen keresztény vallás kiirtására. A német jövő államférfia el fog kerülni minden beavatkozást a vallásos életbe (624), ugyanakkor azonban megvan az erkölcsi joga «az egy embernek és az egy mozgalomnak», ha a germán jellem értékeit akarja a «*Mitosz*» értelmében teljes győzelemre vezetni, hogy «az ellenfelet ne kímélje», sőt egyenesen «kötelessége» legalább is «szervezetileg elsorvasztania» (636). Ezzel szemben az új *Mitosz* követőit «minden állami eszköznek meg kell védenie az üldözéstől» (615), rendelkezésükre kell bocsátani a kultuszuk számára szükséges épületeket (615), viszont az egyházakra «pénzzárlatot» rendelnek el, hogy így az «óhitűek» önkéntes adományaikkal maguk legyenek kénytelenek gondoskodni templomaikról (610). A német nevelésnek és iskolának alapelve az lesz, hogy nem a kereszténység hozott a németeknek kultúrát, erkölcsöt és civilizációt, hanem a kereszténység éppen a germán jellemnek köszönheti állandó értékeit (636): az iskola tehát germán iskola lesz. A *Mitosz*ban meghatározott «germán ideál» elutasítása a jövőben egyenlő elbánásban részesül a háború alatt elkövetett hazaárulással (535), vagyis halállal büntetetik. A fészületeknek el kell tűnniök a templomokból és az utak széléről, mert «a Megfeszített siralmas képe csak eszköz Róma számára, hogy híveinek lelkét összetörje és uralkodjék felettük» (616). A «római haruspex» és az «ószövetségi helytartó»

ezáltal lassanként elveszítik hatalmukat az egyes emberek felett (615) és a német nép minden kényszer nélkül meg fog szabadulni attól, a gaztól és gyomtól, amely ma szemtelenül burjánzik körülötte» (620). Amint látjuk, a *Mitosz* gondolatmenete szerint a keresztény egyházak számára csak egyetlen dolog lesz teljesen és csorbíthatatlanul szabad: szabadon kihalni. Ez az a szabadság, amit, mint ismeretes, Szovjetországban is korlátlan mértékben élvezhetnek.

A gondolatok és a kívánságok következetességét mindenesetre legkevésbé lehet főképpen vallási téren a *Mitoszban* kétségbe vonni,¹ hogy a *Mitosz* tudatában van-e és mennyire van tudatában azoknak a kihatásoknak a horderejével, amelyek az általa megrajzolt rendszerből adódnak, más kérdés. Ezt a kérdést, amelyet igazán nem lehet teljesen figyelmen kívül hagyni, a befejező részben tárgyaljuk.

Az új „Mitosz” a valóság síkján.

Minden további meggondolás elé azt az ércből való, Hitlertől és az állam vezető férfaitól újra meg újra keményen hangoztatott igazságot bocsátjuk, hogy a német népnek a létért való küzdelmében belső és külső békére olyan szüksége van, mint a mindennapi kenyérre; s hogy a német nép ezt a békét akarja és ma egymás mellett kell állnia egységesen, mint soha azelőtt.

Hogyan hat ki a nemzeti életnek erre az egyetlen lehetséges és irányadó szempontjára «A XX. század mitosza?»

Bebizonyított tény, hogy a *Mitosz* valahányszor csak valódi, tudatosan vallásos meggyőződésű emberekkel kerül szembe, úgy hat, mint a repesztő ék, amely a népközösséget újra meg újra illuzóriussá teszi. Csak egy példa a sok közül, de ez az egy annál jellemzőbb, mert egészen akarata ellenére igazolja ezt a bomlasztó hatást: (Allgemeine Ev.-Luth. Kirchenzeitung, 1934 szeptember 14., 37. sz. 887. o.): a «német-keresztény» mozgalom halle-magdeburgi kerületének 1934 július 23-áról kelt körlevele megállapítja, hogy a *Mitoszról* való viták mindig «dogmai összecsapásokhoz» vezetnek. «Elég nagy hiba — folytatja —, hogy ha papi konferenciákon a könyvről beszélgettek, mindig igen lesújtó kritika volt a vége s még nagyobb, hogy ezt a pártjelvényt viselő papok nem tudták megakadályozni. Ezért a mű nyilvános tárgyalását és a fölötte való vitatkozást a «német-keresztények» mozgalma hivatalos összejöveteleken egyszersmindenkorra eltiltja és minden kritikát szigorúan büntet.»

¹ Rosenberg 1934 február 22-én «A világnézetért való harc» című beszédében hangban és külső látszatra vallási téren is kissé mérsékeltebben beszélt. Minthogy azonban a *Mitoszból* egyik kiadás a másik után jelenik meg teljesen változatlanul, az olvasó számára megmarad a nehéz választás: kinek higgyen, a *Mitosz* szavainak-e, vagy a beszéd szavainak, amely különben is jónéhány ponton vár még tisztázásra. A valláspolitikai irányvonalak következetessége mindenesetre a *Mitosz* mellett szól.

Most figyelmen kívül hagyjuk azt a tényt, hogy itt egy könyvvel szemben olyan magatartást követelnek meg, amilyent az egyháztörténelem tizenkilenc évszázada alatt egyetlen «etruszkó-római orvosságos ember» sem támasztott a maga írásműve iránt és csak arra mutatnak rá, hogy a *Mitosz* még a «német-keresztények» körében, sőt magában a pártban is mindig ellentmondásra és szakadásra ösztönöz. («Kritikusok számára — írja a körlevél — nincsen hely a mi birodalmunkban.») De nem is lehet másként: a könyv, hogy a kereszténység és az Egyház ellen a küzdelmet fölvehesse, olyan lehetetlen torzképet fest róla, hogy minden ember, aki csak nincs vaksággal vagy tökéletes vallási és történelmi tudatlansággal megverve, egyszerű igazságszeretetből kénytelen kikelni ellene. Az egész német nép ugyanezt tenné, ha egy rosszakaratú külföldi olyan könyvet írna róluk, amelyben minden jó elhallgatása és minden rossz felfújása, megvetése, gyanúsítás és lekicsinylés által be akarná bizonyítani, hogy a németek alacsonyrendű, undorító, barbár nép és az emberiség szerencsétlensége. A német nép hosszú éveken keresztül szenvedte a Versailles-okoza gyalázatot, semmivel sem érzi kevésbé keserűnek ma a hívő német azt a meggyalázást, amit egy német mű, a *Mitosz* maga akar a német népbe belevinni. Hiszen becsületes keresztény embernek a *Mitosz* alapján (néhány alkalmi enyhítő kísérlete ellenére (157, 599) csak az a szomorú választása marad, hogy magát vagy jóindulatú félrevezetett szellemi basztardnak vagy a németiség tudatos árulójának tekinti . . .

A *Mitosz* tehát minden igazi népközösség hibátlanul hatásos bomlasztószere, de még aggasztóbb a hatása a felnövekvő nemzedékre. Minden német anya örömmel üdvözölte a birodalmi kancellárnak és vezérnek azt az ígérteit, hogy a rohamosztagokba vagy a Hitler-íjúságba belépő fiának erkölcsi biztonságáért kezeskedik. De a hitetlen mosolyoghat és mondhat, amit akar: minden hívő anya egyet fog velünk érteni abban, hogy gyermeke hitéletének érintetlensége éppen annyira vagy még jobban a szívéen fekszik, hiszen ez az alapja és a gyökere az egész további életnek. Milyen érzésekkel bízhatják tehát keresztény szülők a rohamosztagokra vagy a Hitler-íjúságra a gyermeküket, ha attól kell tartaniok, hogy táborokban és összejöveteleken a *Mitosz* és annak szelleme határozza meg világnézetük kialakítását? E mellett ezek a fiatalok a könyv alapjaiban hibás, ezer tévedéssel átszőtt beállítása ellen nem is képesek védekezni.

Az utóbbi időben többször olvashattunk arról, hogy nyílt vallásellenes tevékenység miatt néhány embert kizártak a rohamosztagokból, vagy a Hitler-íjúságból. Nem jártunk utána, hogy mit mondtak vagy írtak. De nagyon nehezen hisszük, hogy képesek voltak felülmulni, amit a *Mitoszban* tárgy és hang szempontjából olvashattak. Vagy lehet-e erősebb kifejezést használni, mint például «az orvosságos ember mint démoni figura» (173), «a becsületes vatikáni zsinat» (612), «a syllabus minden idők legmegbecstelenítőbb irománya» (470), «az egyház legmagasabb helyein még ma is sátáni téboly uralkodik»

(186), «színtiszta szíriai boszorkánykodás» (226), «Isten, a pusztai démon» (294), vagy arról «a szellemi elfajulásról» írni, amely az evangéliumot szörnyűségesen, tudatosan és nem tudatosan meghamisította és azáltal bűnösen létrehozta a mai kereszténységet (294). Ha ilyen kifejezések állnak abban a könyvben, amely magának a szerzőjének az ítélete szerint «formájában és tartalmában jóval az átlagos napi színvonal felett fekszik» (6), akkor a könnyen lángra lobbanó fiatalságnak csak egy meggondolatlan lépésre van szüksége, hogy olyan mélyre süllyedjen e színvonal alá, hogy végül is a «vallásellenes tevékenységig» kell jutnia.

A katolikus Egyház megtette, ami ilyen könyvvel szemben az egyetlen lehetséges lépés volt: «A XX. század mitosztát» indexre tette. Ezzel nemcsak híveinek tartozott, hanem az igazságnak és saját önérzetének is. Az igazságnak akkor is, ha a *Mitosz* még ma is töretlenül hisz a maga történetfelfogásában¹ (6), és az önérzetének akkor is, ha a *Mitosz* mégannyiszor is nevezi becsületlennek. Az indexretétel minden hitét bensőségesen élő német katolikus számára becsületének megmentése volt és egyúttal elégtétel is azért a nyomasztó jogtalanságért, amely rajta, mint németen és keresztényen esett. A népközösség békéje szempontjából pedig a betiltás valóságos áldást jelent, mert ezt a szükségszerűen ellentmondásra ingerlő könyvet legalább a katolikus népesség számára elvonta az alacsonyhangú napi veszekedések elől és csak azok számára tartotta fenn a könyv olvasását és bírálását, akik a jogos állami érdekek szem előtt tartásával kezdeskednek a tárgyilagossá vitáról.²

Végül még meg kell vizsgálni azt a hatást, amit a *Mitosz* a katolikus és általában a keresztény külföldre tett. Az eredmény a különböző beállítások szerint természetesen itt is különböző lesz. Rosenberg a 3. kiadás előszavában 1931 októberében abba a hitbe ringatja magát, hogy a külföld tárgyilagosságban, kedvezőbben fogadta könyvét, mint «azok a németországi körök, amelyek a *Mitosz* értelmében reformra szorulnak» (15). De elfelejti, hogy az előkelő visszautasítás tárgyilagosságát civilizált országok idegen vendégekkel szemben tökéletes udvariassággal tudják kifejezni. Például Rosenberg bizonyos elégtétellel állapítja meg, hogy a párisi Germanisztikai Intézet megnyitásán kijelentették: aki Németország új szellemi mozgalmát meg akarja ismerni, annak «A XX. század mitosztát» kell olvasnia, de nem gondol arra, milyen hallatlanul sok függ attól, hogy milyen hangon, milyen hátsógondolattal mondták ki ezt a mondatot. A *Mitosz* azt írja, hogy olasz tudományos folyóiratok részletesen foglalkoztak könyvével, de elmulasztja hozzátenni, hogy ezt éppen a legfontosabb pontokban teljesen elutasító szellemben tették.

¹ A «népkaoszról» és egyebekről való alapkérdéseket helyszűke miatt más tanulmányban kell letárgyalnunk.

² A «Hochland» már említett kritikáján kívül még a következő, katolikus folyóiratokban megjelent cikkeket nevezzük meg: «A katolikus és a XX. század mitosza» (Pastor Bonus. 1934. 45. évf., 200—228.) és «A XX. század mitosza» (Theologie und Glaube. 1934. 26. évf., 273—301.).

E sorok írója például már évekkkel ezelőtt (Stimmen der Zeit 1932, 13—19. o.). «Az örök álom» című cikkében idézett néhány mondatot a fasiszta «Gerarchia»-ból, amely a német értékekkel szembeni teljes megértés ellenére is nagyon nyomatékosan mutat rá az önistenítésnek arra a hybrisére, amely az új germán «vér mitoszában» jut kifejezésre. Ez idő óta a Németországot környező világ ítélete a *Mitoszt* illetőleg egyáltalán nem javult. Az olasz kormány feje éppen nemrégiben használt néhány nagyon is világosan a *Mitoszra* célzó kemény kifejezést, azzal kapcsolatban, hogy a *Mitosz* mindent, aminek az Appennini-félsziget történetében megkegyelmez, merész fogással egészen, vagy legalább is félig az északi faj számára foglalja le : Sullát és Augustust, Diocletianust és Marcus Aureliust, Aquinói Szent Tamást és Dantét, viszont arról a «népségről», amely előtt Mussolini ezeket a szavakat elmondta, kijelenti, hogy nem is él, csak nyomorultul, elfajzottan tengődik» (83).

Azonfelül nagyon kétségesnek látszik, hogy «az északi fajú európaiaknak az európai anyaföldnek a Franciaországon át behurcolt afrikai és szíriai betegségcsírák elleni megtisztítására alakítandó koalíciója» (103) túlságosan nagy szimpátiára lelt volna a tekintetbe jövő északi népeknél ; legalább is a Fanó-i hangulatbarométer semmi ehhez hasonlót nem mutatott. Nem szabad ugyanis elfelejteni, hogy Németország körül olyan országok terülnek el, amelyek becsülik kereszténységüket és annál jobban becsülik, minél igazságatlanabbul bánik vele Németország. Ez tanuságtétel amellet, hogy Németországnak más népekkel való békés és gyarapodó együttélését nem a *Mitosz* biztosítja vagy segíti elő, hanem kizárólag és egyedül csak a birodalmi kormány ismételt ünnepélyes kijelentése, hogy a pozitív kereszténység alapján áll és a keresztény vallást, mint az állami és erkölcsi élet alapját elismerni és védelmezni fogja.

Végére érkeztünk «A XX. század mitoszáról» szóló tanulmányunknak. Amit mondanunk kellett róla, sem könnyű nem volt, sem kellemes. De mi csak a tárgyat néztük és reméljük, hogy sehosem sértettük meg azt a szigorú tárgyilagosságot, amelyet a kereszténységnek egy ma befolyásos ellenfele megérdemel. Hiszen a *Mitoszból* a szenvedélynek olyan izzása szól, amely napjaink nem egy langyos és béna keresztényét megszégyeníthetné. Rosenberg maga mondta egyszer : «Minden világnézet olyan erős, mint híveinek az az akarata, hogy megvédelmezzék. Világnézeti harcok megítélésére ez az egyetlen mértékegység». Örülünk, hogy ezzel a mondattal egyetérthetünk és nagyon szívesen magunkévá tesszük a *Mitosznak* egy másik mondatát (680), amely a kereszténység legdicőségesebb korszakaira emlékeztet bennünket, amint akarata ellenére kimondja az Egyház jövőjének legbiztosabb ígését : «Csak az a mitosz és azok a formák élnek, amelyekért emberek meghalni készek».

Fordította : Boldizsár Iván.